

NORMBLADEN PVH (GIDSEN VOOR GOEDE PRAKTIJKEN)

Toepassingsgebied: PAPEGAAIEN kweken

Algemeen

Kwekers over de hele wereld zorgen dat er elk jaar een toenemend aantal papegaaien wordt grootgebracht. Men is hoe langer hoe meer aan de weet gekomen omtrent de voortplanting en wat daarbij komt kijken.

Steeds meer vogelsoorten worden in het wild met uitsterven bedreigd en daardoor wordt het kweken van vogelsoorten in avicultuur van steeds groter belang. Hierdoor wordt het vangen en exporteren van soorten die in gevaar zijn meer en meer overbodig. Soorten die in het wild al niet meer van de ondergang te redden zijn kunnen op deze manier in elk geval behouden blijven in gevangenschap en mogelijk in daartoe geschikte milieus opnieuw worden uitgezet.

Het kweken van soorten papegaaien –vanaf de kleine agapornissen tot de grote ara's en kakatoes- kan geschieden onder zeer uiteenlopende omstandigheden. Van kooien tot grote volièrès, zowel binnen- als buitenshuis. Het succes hangt af van veel factoren, waarvan de belangrijkste zijn:

De vogels moeten zich veilig voelen. Alles wat dreiging of spanning kan opleveren in en rond de kooi of volièrè moet worden gemedend.

Door een correcte voeding en huisvesting moeten de vogels in een goede conditie worden gehouden, zodat de natuurlijke broeddrift wordt gestimuleerd en het broedproces normaal kan verlopen.

De partners moeten elkaar goed kunnen verdragen en natuurlijk moet er sprake zijn van een echt 'paar'. Vaak blijken zgn. koppeltjes uit twee mannetjes of twee poppen (vrouwtjes) te bestaan.

Er moet een geschikte nestelgelegenheid zijn en eventueel ook geschikt nestmateriaal. De vogels moeten uiteraard voor de kweek geschikt zijn; niet te oud, niet te veel ingeteeld, niet te zenuwachtig en zonder erfelijke gebreken.

Voor soorten die in gevangenschap gemakkelijk tot broeden komen –zoals valkparkieten, agapornissen en Australische parkieten- is het gemakkelijk om voor de juiste omstandigheden te zorgen. Deze soorten worden dan ook aanbevolen om mee te beginnen. Op deze manier wordt ervaring opgedaan om later ook wat moeilijker soorten met succes te kweken.

Goede kweekresultaten hangen niet af van buitengewone faciliteiten of van heel duur voer. Opmerkzaamheid en sympathie voor de vogels zijn bijzonder belangrijk. Die opmerkzaamheid houdt in dat de kweker veel tijd zal moeten besteden aan het observeren van de kweekpaartjes. Alleen zo is te ontdekken of de partners elkaar goed verdragen en of er geen problemen zijn met het paren.

Partnerkeuze

Sommige papegaaien zijn vlugger geslachtsrijp dan andere. Grasparkieten zijn over het algemeen geen moeilijke vogels om mee te kweken, maar om zeker te zijn dat de vogels volkomen volwassen zijn, moet u ze niet laten broeden voor ze ongeveer tien maanden oud zijn. Valkparkieten kunnen paren als zij zes maanden oud zijn, maar u moet ze niet laten broeden voor hun tweede jaar. Dan is de kans op legnood als gevolg van onvolwassenheid kleiner en de vruchtbaarheid groter. Papegaaien ter grootte van amazones zijn over het algemeen tussen het tweede en derde levensjaar kweekrijp. De

grote ara's vormen paren op een leeftijd van twee tot drie jaar, maar zijn pas vanaf hun vierde levensjaar kweekrijp.

Leven de vogels in een vlucht, dan wordt bij voorkeur een bloedsvreemde partner gekozen, zodat het eigenlijk nooit voorkomt dat broer en zus een paar vormen. Ieder lid van de vlucht komt niet zo maar in aanmerking voor partner. De papegaaien letten er nauwkeurig op, of hun partner ook in grootte en verenkleed bij hen past (binnen een populatie komt vaak veel verschil in grootte voor). Een groot vrouwtje zal over het algemeen een bij haar passend groot en een kleine pop een klein mannetje kiezen. Vogels met een versleten verenkleed maken om te beginnen geen enkele kans.

Voor zover bekend is, zijn de meeste papegaaien monogaam, hetgeen wil zeggen dat ze slechts een partner hebben en wel voor het leven. Alleen als een van de beide dieren sterft, zoekt de overgeblevene een nieuwe partner. Oude papegaaien leven soms alleen verder.

Er zijn hierop enkele uitzonderingen, zoals bijvoorbeeld de Kea (*Nestor notabilis*) en de edelpapegaai (*Eclectus Roratus*). Een Keamannetje heeft vaak meerdere vrouwtjes en bij de edelpapegaaien kunnen zowel de mannen als de poppen meerdere partners hebben. De paarbinding bij papegaaien is dus zeer sterk. Een paartje doet over het algemeen alles samen: 's nachts slapen ze dicht tegen elkaar aan, ze krauwen elkaar en brengen elkaars verenpak in orde of ze vliegen, eten en baden gezamenlijk.

Omdat de meeste papegaaien (op enkele uitzonderingen na) monogaam zijn en de partners levenslang bij elkaar blijven, is het baltsgedrag ('liefdesspel' bij vogels) van de meeste papegaaien erg simpel. Dit is vooral zo bij de Zuid- en Midden-Amerikaanse papegaaien. Tijdens de balts zetten kaketoos hun kuif op of spreiden de opgeheven staart en de meeste kaketoesoorten laten een baltsroep horen, waarvan de geluidssterkte afneemt bij het naderen van het broeden. Ook andere soorten papegaaien zetten hun veren in bij de werving van een partner.

Bij de aankoop van een kweekvogel is het belangrijk op de volgende punten te letten: Allereerst moet de vogel gezond zijn en strak in de veren zitten en heldere kleuren hebben. De oogopslag moet oplettend zijn en de vogel moet een heldere oogbol hebben. 's Morgens moet de vogel altijd actief zijn en de vogel moet goed kunnen bewegen (vliegen). In rust moet de snavel gesloten zijn als hij ademhaalt.

Scheefbijten. Een ernstige scheefbijter kan geen jonge vogels voeren.

Afhangende vleugels. Dit kan een neurologisch probleem zijn, wat tot gevolg heeft dat de vogel niet kan vliegen. Poppen (vrouwtjes) die niet kunnen vliegen (om welke reden dan ook), worden vaak gedood door een agressieve man en moet men dan ook niet als broedvogel aanschaffen.

Gebroken borstbeen. Dit kan een calciumgebrek geweest zijn in de jeugd.

Natte ogen kunnen duiden op een virus of bacteriële infectie

Gezwellen gewrichten kunnen een aanwijzing zijn voor jicht of Engelse ziekte

Kleine borstspier kan het gevolg zijn van slechte voeding of een aanwijzing voor bepaalde ziekten (zoals bijvoorbeeld psittacose of PDD).

Slechte bevedering kan een gevolg zijn van stress of een aanwijzing voor bepaalde ziekten (zoals bijvoorbeeld PBFDD of Polyoma)

Een aankoop van een (kweek)vogel moet altijd goed voorbereid worden en laat altijd een aankoopkeuring doen door een vogeldierenarts, zoals een algemeen gezondheidsonderzoek en testen op diverse ziekten (zie ook: GGP Papegaaien Algemeen onder 'gezondheid'). Een complete bloedtest waarmee eiwit en calciumgehalte bepaald worden plus de werking van nieren en lever is ook belangrijk. De vogeldierenarts kan gelijk via een DNA test het geslacht van de vogel bepalen. Een endoscopische geslachtsbepaling kan ook inzicht geven in de algehele gezondheidstoestand en de graad van productiviteit van de individuele kweekvogel (conditie van de geslachtsorganen, longen, schimmels, bacteriën etc).

Plaats de nieuwe vogel altijd gescheiden in de quarantaine, tot u de uitslagen van de testen heeft ontvangen en vraag de vogeldierenarts om advies over de lengte van de

quarantaine. Over het algemeen kan 45 dagen aangehouden worden als *minimale* termijn voor quarantaine. Stel altijd een aankoopcontract op.

Nestgelegenheden

Als regel nestelen papegaaien in het wild in holten in bomen, maar op die regel zijn heel interessante uitzonderingen. Vaak hebben deze uitzonderingen meer te maken met de lokale omstandigheden dan met de soort.

De Bahama amazone (*A. leucocephala bahamensis*) nestelen op de grond in holten in kalksteenrotsen. Enkele andere papegaaien, zoals bijvoorbeeld de Kea (*Nestor notabilis*), de Uilpapegaai (*Strigops habroptilus*), de Grondparkiet (*Pezoporus wallicus*) en de Nachtparkiet (*Geopsittacus occidentalis*) broeden op de grond.

Een aantal arasoorten, Amazonepapegaaien en Aratinga's (conures) nestelt in holten in rotswanden. In een aantal gebieden (Australië, Afrika en Zuid Amerika) nestelen een aantal papegaaiensoorten in termietennesten in bomen of op de grond. In neotropische streken, waarin droge gebieden bomen schaars zijn of niet voorkomen, nestelen sommige kleine papegaaien ook in cactussen.

Het basisontwerp van nestkasten in de kweek verschilt niet veel, maar de afmetingen lopen uiteen, afhankelijk van de soort waarvoor hij bestemd is. Een interne oppervlakte van circa 25 cm in het vierkant is voldoende voor *Poicephalus*-soorten, terwijl een iets grotere kast geschikt is voor *Pionus*-soorten, Grijze roodstaartpapegaaien en amazones. De middelgrote ara's hebben een bodemoppervlak van 30 cm in het vierkant en de grotere soorten 45 cm. Het dak van de nestkast moet scharnierend zijn, zodat u de kast van binnen gemakkelijk kunt reinigen. Een inspectieklep aan de zijkant, buiten het bereik van de papegaaien als ze zich op de bodem bevinden, maar zodanig aangebracht dat u met de hand naar binnen kunt, is ook aan te bevelen. Dit stelt u in staat om in noodgevallen eieren of jongen te verwijderen. Breng een grendeltje aan zodat de klep dicht blijft als hij niet gebruikt wordt.

De grootte van het vlieggat, dat dicht bij het dak moet worden aangebracht, is afhankelijk van de soort (is het te klein, dan zullen ze proberen het te vergroten). Om de grootte ongeveer uit te rekenen, meet u het breedste gedeelte van de rug van de vogel aan de bovenkant van de vleugels.

Ook wordt gewoonlijk een laddertje aan de binnenkant aangebracht dat de vogels helpt in en uit de nestkast te klimmen, zodat niet per ongeluk de eitjes of jongen worden beschadigd.

Ofschoon holle boomstammen vaak een geschikte nestplaats zijn, zijn ze niet altijd beschikbaar. Ook is het vaak moeilijk er binnenin te kijken, en de vogels kunnen successievelijk door het blok knagen, vooral als het hout rottend is. De binnenkant kan besmet worden met schimmelsporen en is moeilijker schoon te maken dan een conventionele kast.

Biervaten, die gewoonlijk gemaakt zijn van eikenhout, dat vrij duurzaam is, en met metaal verstevigd kan worden, kunnen ook gebruikt worden als nestplaats voor de grote ara's en kakatoes. Maak een gat aan de zijkant of aan een eind en plaats het vat op een stevige ondergrond in de volière. Vanwege het gewicht kunt u als basis het best stevige blokken gebruiken.

Kleine nestkasten kunt u aan het raamwerk van de volière bevestigen door middel van haken. Plaats een conventionele nestkast op een relatief hoge plaats onder een afdak in de volière, zodat het niet vol water kan lopen tijdens zware regenval. U kunt de vogels de keus laten door een nestkast op een beschutte plaats in de vlucht aan te brengen en een in het nachtverblijf. Sommige papegaaien (zoals de *Poicephalus*-papegaaien) geven de voorkeur aan een donkere omgeving.

De meeste nestkasten hebben een zitstok aan de buitenkant, net onder het vlieggat of u kunt een volière zitstok aanbrengen dicht bij het vlieggat, zodat de vogels daar kunnen landen voor ze in het nest duiken.

De vogels hebben een tijdje nodig om het nest in orde te maken alvorens ze gaan leggen. De meeste soorten maken het liefst hun eigen nestbekleding door stukjes zacht hout van in de kast geplaatste latjes te knagen. U kunt ook grove houtsnippers gebruiken, die in dierenwinkels verkrijgbaar zijn. Gebruik geen zaagsel of turf, dat wordt erg stoffig. Hout isoleert uitstekend en de vogels blijven redelijk warm in de kast bij koud weer. Sommige papegaaien slapen in de nestkast en vooral 's winters is dit aan te bevelen. U kunt 's winters de nestkast het beste in het nachtverblijf brengen en na hem grondig gereinigd te hebben, brengt u de nestkast in het vroege voorjaar weer naar buiten.

De broedperiode en de eieren

Als de broedperiode nadert, zult u merken dat de vogels alsmaar destructiever worden en met hun snavels aan hout in de volière (zoals bijvoorbeeld zitstokken) gaan knagen. Beide partners brengen tijd door in de nestkast om de stukjes hout te ordenen als bedje voor de eieren. Dit kan een van de eerste tekenen zijn van broedactiviteit. In deze periode zullen beide partners mogelijk wat luidruchtiger zijn dan normaal. Als de tijd van het leggen nadert, zal de pop langere tijd in de nestkast blijven en ook kan ze in dit stadium vrij nerveus zijn. Even voor het leggen hebben de uitwerpselen van de pop een doordringende geur en ook zijn ze opvallend groter; na het leggen worden de uitwerpselen weer normaal. Sommige papegaaien (bijvoorbeeld amazones en kaketoës) gedragen zich in deze periode erg territoriaal.

De meeste vrouwtjes gaan niet broeden voor ze twee of drie eieren hebben gelegd. Zodoende komen de jongen ongeveer gelijk ter wereld, zodat ze ongeveer even groot zijn, wat hun overleving ten goede komt. Het aantal broedeieren is deels afhankelijk van de soort en kan variëren van 1 (soms 2) bij zwarte kaketoës, 2 bij edelpapegaaien, de meest lori's en sommige kaketoës, 3 of 4 bij Amazonepapegaaien, Pionus en ara's tot 4, 5 of maximaal 8 bij de meeste Australische parkieten. Bij de meeste soorten papegaaien worden de eieren gelegd met tussenpozen van twee of drie dagen. Bij enkele kleine soorten is die tussentijd soms maar 36 uur en bij de grotere soorten kan er vier tot vijf dagen tussen zitten. Het aantal legsels in een jaar varieert eveneens. Sommige papegaaiensoorten brengen per jaar een of twee legsels jongen groot en andere soorten (bijvoorbeeld Amazonepapegaaien) hebben normaal maar een legsel per jaar. Probeer verstoringen zoveel mogelijk te vermijden en laat de vogels zoveel mogelijk alleen en houd ze op een afstand (bijvoorbeeld met camara's) in de gaten om te zien of alles goed gaat. Meestal broedt alleen de pop, maar soms krijgt ze een tijdje gezelschap van haar partner. Bij sommige soorten (bijvoorbeeld bij bepaalde zwarte kaketoës en lori's) speelt ook de man een rol in het broedproces. De pop komt gewoonlijk maar een keer per dag naar buiten voor een korte rustpauze, meestal na voedingstijd, of om een douche te nemen in een regenbui. Overdag worden de vrouwtjes bijna altijd verzorgd door de mannetjes, die voor de vrouwtjes mee-eten en hen op het nest uit de krop voeden. De eieren van alle papegaaien zijn wit, wat gebruikelijk is voor alle vogelsoorten die in holten broeden. Het embryo in het ei kan zich alleen goed ontwikkelen als de correcte temperatuur gehandhaafd blijft. Bij papegaaiachtige ligt die temperatuur rond 37 graden. Normaal zorgt de pop voor die warmte. De broedduur bij papegaaien varieert van 14 tot 29 dagen onder optimale omstandigheden; afhankelijk van de soort. Bij koud weer kan dit best 3 of 4 dagen langer duren eer de eieren uitkomen en bij erg warm weer kan de broedduur met een of twee dagen worden bekort. Om de eischaal te breken beschikt het jonge kuiken over een eitand op de snavel. Deze tand verdwijnt weer binnen 48 uur na het uitkomen.

Problemen bij het uitkomen van de eieren

Als de eieren niet uitkomen, kan het zijn dat ze niet bevrucht waren of dat de embryo's in een vroeg stadium zijn gestorven, voor ze zich konden ontwikkelen. In beide gevallen zijn de eieren doorzichtig als u ze voor een helder licht houdt. Is een kuiken daarentegen wel gevormd, maar niet uitgekomen, dan is het ei ondoorzichtig (het kuiken is dood in de schaal). Er zijn veel oorzaken mogelijk: het ei kan beschadigd zijn, of er was een tekort aan voedingsstoffen, of de eieren zijn teveel afgekoeld. Bevuiling van de eischaal door uitwerpselen, waardoor bacteriën en andere schadelijke micro-organismen het ei binnen kunnen dringen, kan ook de dood van het embryo betekenen. Een onjuiste hoeveelheid vocht in het ei wordt vaak beschouwd als reden voor de dood van de kuikens voor zij uitkomen. In het normale broedproces verliest het ei water, maar als het volumeverlies ontoereikend is, kan het jong 'verdrinken' voordat het zich kan bevrijden. Te veel waterverlies daarentegen kan er de oorzaak van zijn dat de vliezen uiterst taai worden, waardoor het kuiken zich moeilijk uit de schaal kan bevrijden. Soms gebeurt het dat het kuiken wel een gaatje in de schaal maakt, maar dat het proces niet doorgaat. Onder deze omstandigheden kunt u besluiten het kuiken te helpen; wacht echter minstens een dag alvorens actie te ondernemen, zeker als er bloedvaatjes in het schaalvlies te zien zijn, in de hoop dat het jong zich toch zelf bevrijdt. Er is geen risico dat het kuiken in de schaal sterft: de dooierzakreserves die het jong voeden tijdens de bebroeding, doen dat ook nog een dag of zo na het uitkomen. Na de eerste aanwijzingen voor het uitkomen kan het enkele uren tot maximaal drie dagen duren eer het kuiken 'op de wereld' is.

Het grootbrengen

Papegaaien zijn over het algemeen zorgzame ouders. Vermijd alle onnodige verstoring bij nerveuze vogels. Wellicht ziet u kans de vogels elke dag op een bepaalde tijd naar buiten te krijgen voor fruit of groenvoer, waardoor u de gelegenheid krijgt de jongen snel te controleren zonder dat er te veel wordt verstoord. Gezonde jongen hebben een roze kleur, niet bleek en ook niet opvallend rood. Een sterk kuiken zal normaliter de kop omhoog steken en sperren om voedsel, vooral wanneer er weinig voedsel in de krop is. Dit is duidelijk zichtbaar aan de onderkant van de hals en de inhoud schijnt witachtig door de huid. Een kuiken moet in staat zijn redelijk voor zichzelf te zorgen, ook in het zeer jonge stadium. Een jong dat op zijn zij ligt, is duidelijk zwak en ziekelijk.

De hele opfokperiode kunt u de ouders extra voer verschaffen. Geweekt voer is erg geliefd opfokvoer voor veel papegaaien. De opname van voedsel en water door de oudervogels neemt toe naarmate de jongen groeien en wellicht zijn er grotere of extra voerbakken nodig.

Het is niet ongewoon dat u op problemen stuit tijdens de opfokperiode. Niet alle papegaaien zijn goede ouders en sommige verwaarlozen hun jongen, vaak de jongste kuikens. Een jong dat verlaten wordt, is veelal gedoemd te sterven. Er zijn meerdere redenen waarom volwassen paren niet goed voor hun jongen zorgen. De eerste reden is onervarenheid. Een paartje dat nooit eerder jongen heeft grootgebracht laat soms zijn eerste jongen verhongeren. Daarna kunnen ze toch goede ouders worden. Een tweede reden is dat een kuiken sterk is afgekoeld of ziek is. Het kan dan te zwak zijn om het kopje te heffen om voedsel in ontvangst te nemen. Ervaren ouders hebben gewoonlijk een goede reden om een kuiken in de steek te laten en voelen instinctief aan dat er iets mis is met het kuiken.

Een paartje kan ook het voeren van alle kuikens stoppen. Vaak is er dan iets storends in de directe omgeving van de vogels. Ratten of katten kunnen voor verstoring zorgen, maar ook weersomstandigheden, ongewone gebeurtenissen of door veel lawaai in de buurt van de volière kunnen de vogels van streek raken.

Het kan voorkomen dat de man zijn plicht niet goed doet en in plaats daarvan de pop steeds lastig valt. Ook kan het voedsel niet goed zijn, doordat er te weinig afwisseling is of omdat de vogels het voedsel weigeren. Als de jongen ongeveer drie weken oud zijn, beginnen ze goed in de veren te zitten.

De tijd dat de jongen in het nest blijven varieert van soort tot soort. Bij de kleinere soorten (bijvoorbeeld de Forpussoorten), is dat 32 dagen, bij de middelgrote papegaaien zoals bijvoorbeeld Amazones is dat 9 weken, edelpapegaaien 11 weken, poicephalus papegaaien 10-12 weken en grijze roodstaartpapegaaien 12 weken. De grote ara's vliegen meestal na 3-4 maanden uit, maar dit kan nogal variëren. Als de jongen voor het eerst het nest verlaten, worden ze altijd door hun ouders vergezeld. De meeste grote papegaaien blijven na het verlaten van het nest nog langdurig afhankelijk van hun ouders en worden nog wel 100 dagen na het uitvliegen bijgevoerd door de ouders. Voor sommige soorten zoals ara's en kakatoes is deze periode nog veel langer. Voor de ontwikkeling van 'normaal natuurlijk gedrag' is het van belang, dat een papegaai voldoende lang samenblijft met de oudervogel en nestgenoten of met andere leden van de groep waarin het werd geboren.

Het ringen

Een naadloos gesloten pootring is een bewijs dat de bewuste vogel in avicultuur is gekweekt en in verband met allerlei wettelijke bepalingen worden dergelijke bewijzen verlangd. De ringnummers worden geregistreerd en ingevoerd in een gedigitaliseerd administratiesysteem en hiermee kan in principe de herkomst van de geringde vogel worden achterhaald. Een naadloos gesloten ring kan alleen maar aan de poot van een papegaaienuiken worden aangebracht gedurende de eerste dagen of weken van zijn/haar leven. Dit is afhankelijk van de soort. De voorgeschreven maximale diametermaten voor de gesloten pootringen per vogelsoort zijn afgestemd op de gemiddelde dikte van de poten van gekweekte vogels. Het is belangrijk dat het juiste formaat ring voor de vogelsoort wordt gebruikt, want als een ring te strak zit dan zal de poot opzwellen en wordt de bloedtoevoer afgesneden en een te grote ring kan van de poot worden afgehaald als de vogel bijna de grootte van een volwassen exemplaar heeft bereikt. Bij een te wijde ring zal er een sterke eeltvorming kunnen optreden aan de poot.

Kleine parkieten (dunne poten) kunnen al op zeer jonge leeftijd worden geringd; na ongeveer 8 tot 10 dagen. Met het ringen van grotere soorten met dikkere poten moet in sommige gevallen worden gewacht tot de kuikens ongeveer 3-4 weken oud zijn. Ook als het om vogels van dezelfde soort gaat zal dit tijdstip variëren omdat er individuele verschillen zijn.

De ring wordt over de eerste drie grootste tenen geschoven terwijl deze bijeen worden gehouden. Daarna wordt de vierde, kleinste teen tegen het loopbeen gedrukt, zodat de ring over deze teen omhoog kan worden geschoven. Bij grote kuikens, zoals die van kakatoes en ara's, kunnen beter de vier tenen tegelijk bijeen worden gehouden om de ring erover te schuiven. Het schuiven van de ring kan nog worden vergemakkelijkt door wat vaseline op de tenen te smeren.